

POL-30 Kuvaja Viivi(UM), Mourujärvi
Minna-Mari(UM)

25.11.2021

PYYDETÄÄN VAITELIAISUUTTA
Vaiteliaisuuspyyntö, kunnes asiasta
neuvoston päätös.
Neuvoston päätös asiasta tehty 2.12.2021,
vaiteliaisuuspyyntö päättynyt 13.12.2021.

Asia

EU/YUTP/EDUSKUNNALLE TIEDOTTAMINEN/Valko-Venäjään kohdistettujen rajoittavien toimenpiteiden muuttaminen

Kokous

U/E/UTP-tunnus

UTP 3/2011 vp

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Käsitellään säädösehdotuksia rajoittavien toimenpiteiden (jatkossa pakotteet) asettamisesta niitä Valko-Venäjän viranomaisia, henkilöitä ja yhteisöjä kohtaan, jotka ovat syyllistyneet laittomien rajanylitysten järjestämiseen tai osallistuneet poliittisten tuomioiden antamiseen tuomioistuimissa vuoden 2020 presidentinvaalien jälkeisiin mielenosoituksiin osallistuneille henkilöille.

Käsiteltävät ehdotukset pakotteiksi ovat henkilöihin kohdistuvien matkustusrajoitteiden ja varojen jäädytysten asettaminen, ja pakotteiden asettaminen yhteisöjä ja yrityksiä kohtaan, jotka ovat avustaneet ja mahdollistaneet laittoman rajanylityksen järjestämistä. Lisäksi pakotteita asetetaan valtionyrityksiä kohtaan, joiden työntekijöitä on joko pidätetty tai vangittu osallistumisesta hallinnon vastaisiin mielenosoituksiin syksyn 2020 aikana. Listalla on yhteensä 17 henkilöä ja 12 yhteisöä.

Uusilla pakotteilla laajennetaan olemassa olevaa EU:n Valko-Venäjä-pakoteregimiä, josta on ensimmäisen kerran päätetty vuonna 2004 (2004/661/YUTP). Elokuun 2020 presidentinvaaleihin liittyvien tapahtumien takia on tähän mennessä hyväksytty neljä pakotepakettia, jotka hyväksyttiin 2.10.2020, 6.11.2020, 17.12.2020 ja 21.6.2021. Pakotteiden laajentamisessa edetään asteittain.

Lisäksi 28.6.2021 on hyväksytty sektoripakotteita, jotka on kohdistettu säädöksissä tarkemmin määritellyillä tavoilla seuraaville sektoreille: salakuuntelulaitteiden vientikielto Valko-Venäjälle, kaksikäyttötuotteiden vientirajoitukset, Valko-Venäjää koskevan aseidenvientikiellon laajennus, tupakkatuotteiden tuontikielto, tuontirajoituksia öljy- ja petrokemian alalle, potaskan tuontirajoituksia ja rajoituksia finanssisektorille. Näitä pakotteita koskien laaditaan vaikuttavuusarvio 6kk kuluessa pakotteiden asettamisesta.

EU:n ulkoministerit ovat ulkoasiainneuvoston kokouksessa 15.11.2021 antaneet hyväksyntänsä pakotelistan laajentamiselle, jonka Eurooppa-neuvosto antoi toimeksi

25.10. hyväksytyissä päätelmissään. Pakotelistaa on määrä käsitellä pysyvien edustajien komiteassa 1.12. ja neuvoston päätös tehdä 2.12.

Neuvoston 15.11.2021 voimaan tulleilla pakotesäädöksillä mm. laajennettiin pakotteiden kohdentamisperusteita, jotta kohdennettuja rajoittavia toimenpiteitä voidaan soveltaa sellaisiin luonnollisiin henkilöihin, oikeushenkilöihin, yhteisöihin tai elimiin, jotka järjestävät tai ovat osallisina sellaisissa Lukašenkan hallinnon järjestämissä toimissa, joilla helpotetaan unionin ulkorajojen laitonta ylittämistä tai kiellettyjen tavaroiden siirtämistä ja rajoitettujen tavaroiden laitonta siirtämistä, mukaan lukien vaaralliset tavarat, jonkin jäsenvaltion alueelle. Toisin sanoen näillä EU:n pakotesäädöksillä luotiin puitteet pakotteiden kohdentamiseksi tiettyihin henkilöihin ja yhteisöihin osana ns. EU:n viidettä pakotepakettia.

Suomen kanta

Suomi tukee ehdotettuja lisälistauksia Valko-Venäjään kohdistuvan pakotejärjestelmän puitteissa.

Suomi pitää tärkeänä, että pakotteet ovat vaikuttavia ja uskottavia. Pakotteiden tarkoituksena on vaikuttaa Valko-Venäjän hallintoon mahdollisimman vahvasti, kuitenkin siten että vaikutukset tavallisiin kansalaisiin ja EU:n intresseihin maassa minimoitaisiin.

Suomi pitää tärkeänä, että EU:n pakotepäätöksissä lähtökohtina ovat yhtenäisyys, johdonmukaisuus ja vahva oikeusperusta.

Pääasiallinen sisältö

EU:n Valko-Venäjään kohdistamat pakotteet

EU on kohdistanut pakotteita Valko-Venäjään vuodesta 2004 lähtien, jolloin asetettiin ensimmäiset tiettyjä valkovenäläisiä virkamiehiä koskevat matkustusrajoitteet. Vuoden 2006 vaalien jälkeen pakotteita kiristettiin ja otettiin käyttöön finanssipakotteet, eli listattujen henkilöiden ja yhteisöjen varojen jäädyttäminen. Pakotteiden soveltaminen keskeytettiin vuonna 2008 Valko-Venäjän viranomaisten kanssa käytävän vuoropuhelun kannustamiseksi, mutta pakotteet otettiin uudelleen käyttöön vuoden 2010 presidentinvaaleihin liittyneiden tukahduttamistoimien johdosta. Tammikuussa 2012 EU:n ulkoasiainneuvosto päätti laajentaa niitä listausperusteita, joiden perusteella henkilöitä ja yhteisöjä voidaan lisätä matkustusrajoitusten ja varojen jäädyttämisen piiriin. Laajennettujen listausperusteiden perusteella pakotteita voidaan kohdistaa yleisesti sellaisiin henkilöihin ja yhteisöihin, jotka ovat vastuussa Valko-Venäjällä tapahtuvista ihmisoikeusloukkauksista, kansalaisyhteiskunnan tai opposition tukahduttamistoimista, sekä niihin, jotka taloudellisesti tukevat Lukašenkan hallintoa tai hyötyvät siitä. Enimmillään pakotteiden piirissä oli tuolloin 233 henkilöä ja 25 yhteisöä, myös Lukašenka oli tällöinkin pakotelistalla. Valko-Venäjää kohtaan on myös voimassa aseidenvientikielto.

Helmikuussa 2016 pakotelistalta poistettiin 170 henkilöä ja kolme yhteisöä Valko-Venäjän vapautettua poliittisia vankeja.

Nykyiset Valko-Venäjä-pakotteet perustuvat neuvoston päätökseen 2012/642/YUTP ja neuvoston asetukseen (EY) N:o 765/2006 myöhemmin tehtyine muutoksineen. Pakotelistauksia tarkastellaan säännöllisesti, vähintään 12 kuukauden välein. Pakotteet ovat tällä erää voimassa 28.2.2022 saakka. Tällä hetkellä on voimassa pakotteita 160

henkilöä ja 14 yhteisöä kohtaan. Näistä 156 henkilöä ja 14 yhteisöä on lisätty syksyn 2020 jälkeen. Pakotteet edellyttävät varojen jäädyttämistä ja maahantulon kieltämistä.

Kesäkuun Eurooppa-neuvosto päätti sektoripakotteiden valmistelemisesta, ja ne kohdistettiin 25.6. alkaen seuraaville aloille: salakuuntelulaitteiden vientikielto Valko-Venäjälle, kaksikäyttötuotteiden vientirajoitukset, Valko-Venäjää koskevan aseidenvientikiellon laajennus, tupakkatuotteiden tuontikielto, tuontirajoituksia öljy- ja petrokemian alalle, tuontirajoituksia potaskalle ja rajoituksia finanssisektorille.

Valko-Venäjä-pakoteregiimiä laajennettiin myös 4.6.2021 tehdyllä neuvoston päätöksellä, jonka mukaan valkovenäläisten lentoyhtiöiden ei sallita nousta, laskeutua tai lentää EU-maiden ilmatilassa. Poikkeuksen kieltoon muodostavat humanitaarinen tilanne, hätäyllilento tai hätälaskeutuminen. Päätöksen vaikutuksia tarkastellaan ensimmäisen kerran kuuden kuukauden kuluttua pakotteiden asettamisesta.

Neuvoston 15.11.2021 voimaan tulleilla pakotesäädöksillä laajennettiin pakotteiden kohdentamisperusteita, jotta kohdennettuja rajoittavia toimenpiteitä voidaan soveltaa sellaisiin luonnollisiin henkilöihin, oikeushenkilöihin, yhteisöihin tai elimiin, jotka järjestävät tai ovat osallisina sellaisissa Lukašenkan hallinnon järjestämissä toimissa, joilla helpotetaan unionin ulkorajojen laitonta ylittämistä tai kiellettyjen tavaroiden siirtämistä ja rajoitettujen tavaroiden laitonta siirtämistä, mukaan lukien vaaralliset tavarat, jonkin jäsenvaltion alueelle. Lisäksi näillä neuvoston pakotesäädöksillä otettiin käyttöön tiettyjä poikkeuksia kieltoon myöntää vakuutuksia ja jälleenvakuutuksia Valko-Venäjän hallitukselle sekä Valko-Venäjän julkisille elimille ja virastoille.

Valko-Venäjän tilanne

Valko-Venäjän presidenttinä vuodesta 1994 toiminut A. Lukašenka valittiin uudelle kaudelle 9.8.2020. Keskusvaalilautakunnan mukaan hän sai noin 80 prosenttia äänistä. Opposition pääehdokkaan Svjatlana Tsihanouskajan ääniosuus oli noin 10 prosenttia. Keskusvaalilautakunta vahvisti vaalien tulokset 14.8., kaikki vaaleista tehty valitukset hylättiin, ja Lukašenka julistettiin voittajaksi. Mukana olleet presidenttiehdokkaat lukuun ottamatta Lukašenkaa eivät ole hyväksyneet vaalitulosta.

Etyjin vaalitarkkailijat eivät päässeet maahan, koska Valko-Venäjä ei yhteydenotoista huolimatta lähettänyt kutsua määräaikaan mennessä. Etyj/ODIHR totesi 10.8., että vaaleihin liittyi vakavia väärinkäytöksiä.

EU ei tunnusta vaalitulosta. EU kehottaa lopettamaan väkivallan, vapauttamaan poliittiset vangit ja kunnioittamaan valkovenäläisten oikeuksia ja vapauksia. EU korostaa kansalaisten oman tahdon kunnioittamista ja kehottaa kansalliseen vuoropuheluun tilanteen rauhanomaiseksi ratkaisemiseksi. EU tuomitsee viranomaisten väkivallan rauhanomaisia mielenosoittajia, demokratialiikkeen edustajia, riippumatonta mediaa, kansalaisyhteiskuntaa ja tavallisia ihmisiä kohtaan. Suomi yhtyy näihin linjauksiin.

Tilanne Valko-Venäjällä huonontuu entisestään. Sortotoimet kohdistuvat hallinnon arvostelijoihin, riippumattomaan mediaan ja kansalaisyhteiskuntaan. Kansalaisjärjestöjä on kesän jälkeen suljettu yli 270. Riippumatonta mediaa ei enää toimi maan sisällä. Poliittisten vankien määrä on kasvanut viimeisten viikkojen aikana huomattavalla vauhdilla, ja poliittisia vankeja on jo yli 830. Vankilat ja pidätyskeskukset ovat ääriään myöten täynnä. Vankeja ja pidätettyjä on myös kidutettu ja joitakin vastaan on käytetty seksuaalista väkivaltaa.

Jo keväällä Lukašenka uhkaili avaavansa rajan pakolaisille, mikäli EU asettaisi lisäpakotteita. Muutama päivä sektoripakotteiden hyväksymisen jälkeen Valko-Venäjä irtautui EU:n ja Valko-Venäjän välisestä takaisinottosopimuksesta ja ilmoitti lopettavansa EU:n vastaisen ulkorajan vartioimisen. Valko-Venäjä on kesästä lähtien ohjannut Latvian, Liettuan ja viime aikoina erityisesti Puolan rajoille siirtolaisia. Käynnissä on Valko-Venäjän hybridioperaatio, jolla se pyrkii vaikuttamaan EU:n päätöksentekoon.

Tilanne Valko-Venäjän ja Puolan rajalla eskaloitui maanantaina 8.11, jolloin Puola arvioi noin 2000–4 000 henkilön kerääntyneen Valko-Venäjän puolelle rajaa. Tätä ennen siirtolaisryhmät olivat pieniä eikä raja-alueella koettu vastaavanlaista näkyvää painetta. Puolan hallituksen tiedottajan mukaan rajanylityspyrkimykset ovat Valko-Venäjän erikoispalveluiden järjestämiä. Puola on osoittanut noin 12 000 henkilön sotilaallisen turvallisuusjoukon tukemaan rajaviranomaisia. Tilanne on hyvin jännitteinen: Puolan rajaviranomaisia on esimerkiksi heitetty kivillä ja raja-aitoja on rikottu. Puolan viranomaiset ovat käyttäneet vesitykkeitä, kyynelkaasua ja ampuneet ilmaan.

Siirtolaiset pyrkivät pääasiallisesti Saksaan, jonne on rekisteröity saapuneen jo yli 9000 henkilöä Valko-Venäjän reitin kautta. Suomeen on Rajavartiolaitoksen tietojen mukaan saapunut Valko-Venäjän kautta 35 henkilöä, joista 19 on hakenut turvapaikkaa.

Suomi on lähettänyt Liettuaan Frontexin operaatioon kahdeksan rajavartijaa ajoneuvoineen, yhden vastaanoton asiantuntijan ja Latviaan kaksi rajavartijaa. Puola ei ole toistaiseksi pyytänyt Frontexin apua.

Lukašenka ei ole osoittanut halukkuutta aitoon vuoropuheluun opposition kanssa tai keskusteluun kansainvälisen yhteisön kanssa. Opposition elokuussa 2020 muodostama kansallinen koordinaationeuvosto on vaatinut uusia vaaleja, pidätettyjen vapauttamista ja vuoropuhelua hallinnon kanssa. Viranomaiset pitävät neuvostoa perustuslain vastaisena. Käytännössä kaikki koordinaationeuvoston johtohahmot on joko vangittu tai painostettu pakenemaan maasta. Valko-Venäjä julisti huhtikuun alussa muutamia oppositiotoimijoita, kuten Liettuaan paenneen Svjatlana Tsihanouskajan ja Puolaan paenneen entisen kulttuuriministeri Pavel Latuškon Valko-Venäjän terroristilistalle.

Valko-Venäjä on ilmoittanut vastaavansa EU:n asettamiin pakotteisiin symmetrisesti, mutta ei kuitenkaan ole julkistanut listaa pakotteiden alaisista henkilöistä. Valko-Venäjä on määrännyt toimenpiteitä joidenkin EU-maiden Minskissä olevia suurlähetystöjä kohtaan. Hyväksytyjen pakotteiden jälkeen Valko-Venäjä on ilmoittanut keskeyttävänsä ihmisoikeusdialogin EU:n kanssa, laskevansa itäisen kumppanuuden yhteistyöhön osallistumista asiantuntijatasolle ja keskeyttävänsä EU:n kanssa tehdyn takaisinottosopimuksen toimeenpanon.

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Minna-Mari Mourujärvi, ITÄ-20, +358 295 350 615, Minna-Mari.Mourujarvi@formin.fi

EUTORI-tunnus

EU/2021/1272 , EU/2021/1271

Liitteet

Viite

Asiasanat
Hoitaa

Tiedoksi
